

adhat az itteni magyar nyelvjáráskutatásoknak. Ismertetésünket azzal zárhatjuk – ismerve a szerző hatalmas korpuszát –, hogy ajánljuk számára, szorgalma és kutatói szenvedélye ezzel a kötettel ne merüljön ki, hiszen szolgálataira bizvást igényt tarthat nemcsak a szlovákiai magyar, de az egyetemes dialektológia is.

SZAKIRODALOM

- Benkő Loránd 1998. Megnyitó beszéd. In: Szabó Géza–Molnár Zoltán (szerk.): *III. Dialektológiai Szimpozion*. A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai II. Szombathely, 18–24.
- Csikány Andrea 2012. *A palóc nyelvjárás hat kutatópontjának lexikológiai vizsgálata (különös tekintettel a hangtani és alaktani jelenségekre)*. Pandora Könyvek 30. Líceum Kiadó Eger.
- Cs. Nagy Lajos 2011. *Medvesalja magyar nyelvjárás atlasza*. Luminosus n.o. Kiadó, Nagykapos.
- Menyhárt József–Presinszky Károly–Sándor Anna 2009. *Szlovákiai magyar nyelvjárások*. Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra.

Angyal László

Wacha Imre: A Kazinczy-versenyek és a helyes kiejtés néhány kérdéséről. Kazinczy Ferenc Gimnázium, Győr, 2011.

Napjainkban néhányan kétségbe vonják, hogy a nyelvművelés része a nyelvészetnek; és azt is állítják, hogy vitatható a nyelvtannak a nyelvhasználatot irányító-szabályozó szerepe (Nádasdy Ádám 2006. 15–16, 19–20 és Sándor Klára 2006: 980–87). E felfogás tarthatatlanságára utal ez az ellenvélemény: „a nyelvközösségben folyamatosan meglévő problémák megoldása fontos és nyelvészhez egyáltalán nem méltatlan feladat, s a nyelvi változásokba való beavatkozás is lehet értelmes és sikeresen megvalósítható célja a nyelvalkításnak” (Domonkosi Ágnes–Lanstyák István–Posgay Ildikó 2007, Szerkesztői előszó 7).

Wacha Imre azok közé tartozik, akik hisznek a nyelvművelés, benne a beszédművelés hasznában. Ezért 1978 óta csaknem folyamatosan jelentek meg a Kazinczy-versenyek tapasztalatairól és a köznyelvi beszéd akusztikai, szövegfonetikai jellegzetességeiről szóló tanulmányai. A 2010-ben kiadott szintézise (Wacha 2010) után már-már úgy gondoltuk, közkinccsé tette mindazt, amit a kiejtés, a szövegértés, -értelmezés és a kifejező előadásmód kérdéseiről tudnunk kell. Wacha tanár úr – szerencsénkre – nem tekintette befejezettnek publikációs tevékenységét, hiszen 2011-ben újabb fontos művel gyarapította a magyar beszédművelés szakirodalmát.

Megírására több ok készítette. Erről ezt olvashatjuk az *Előszóban* (5–7): „a Kazinczy-versenyek hosszú évei során egyre több értő, értető szövegtolmácsolást hallhattunk [...], mégis sokak beszédében rendszeresen visszatérnek azok a szövegértelmezési hibák, azok a kiejtési és egyéb vétségek [...], melyeket minden évben szóvá teszünk. [...] Keményen tartják magukat [...] a kiejtési babonák.” Lényegében e tapasztalatok újszerű összegezése és a szövegelemzésben felhasználható minták közzétételének szándékával jött létre ez a diákok, pedagógusok számára egyaránt jól használható tanulmányfüzér.

A kötet első részében (8–13) a Kazinczy-versenyek országos (győri) döntőjének történetét, tapasztalatait összegezi a szerző.

A második részben (14–32) a kiejtési babonákról van szó: a hangsúlyozás furcsaságairól és a szövegtagolás álszabályairól. Megszívlelendő a szerzőnek ez a tanácsa: „a szöveg értő/értető megszólaltatásakor nem szabad mereven ragaszkodni bizonyos szabályokhoz. Mechanikus felhasználásuk helyett inkább a szövegnek és mondandójának megfelelően – a szövegegész és a szövegmondatok elemzése után – értelmesen és rugalmasan [kell] használni őket” (31–32).

A harmadik fejezet (33–40) témája: Felkészülés a szöveg megszólaltatására. Az adott mű interpretálása előtt tisztázandó a felolvasónak a szöveghez való viszonya. Wacha Imre szerint az írásmű elemzése során elengedhetetlen a szövegben rejlő (általa kifejezett) *világfregmentum* (a valóság szóban forgó részletének) feltárása, megértése és az író közlési szándékának rekonstruálása. Ha ez nem történik meg, vagy ha az elemző ugyan megkísérli a mű valóságvonatkozásainak feltárását, s mégis „félreérti” a szerző üzenetét, akkor nem lehet értelmes a szöveg tolmácsolása.

Legterjedelmesebb a könyv 5. fejezete: Szövegközelítések címmel (45–145). Ebben a részben jól követhető elemzésekkel mutatja be a szerző, hogy miként lehet feltárni, megérteni a szövegek szerkezeti tagoltságát (45–116). A tényközlő (értekező) és lírai hangulatú szövegek elemzésében egyaránt nagy gyakorlata van Wacha Imrének. A kötetben közölt szövegek elemzéseiben sikerült megtalálnia azokat a fő szövegszerkezeti és tartalmi sajátosságokat, amelyek az adott mű megértésének kulcsát jelenthetik. Például a szövegmondatok kapcsolódásának lánczemszerűségét *Lazicius Gyula* szövegében, a kulcsszavak fontosságát *Déry Tibor* írásában; a továbbpörgető vagy teraszos szerkezetet *Ravasz László* szövegében; a rejtőzködő, hiányos szerkezetet *Sánta Ferenc* írásában. (Ebben a fejezetben tizenhat különböző stílusú szöveg elemzésére talál példát az olvasó.)

Igen tanulságos *A szöveg mögöttes világa* című alfejezet (116–46). A szerző sokoldalú felkészültsége (retorikai, esztétikai, irodalomtörténeti, fonetikai, szövegtani tájékozottság) tette lehetővé, hogy a szövegek explicit tartamán kívül a szavak, mondat szerkezetek mögöttes jelentését, konnotációs vonatkozásait is sikerült érzékeltetnie; ill. azt is, hogy elemzéseiben meggyőző érvekkel tudta alátámasztani felismeréseit. Wacha Imre értő kalauzolásával könnyebb megérteni, hogy *Móricz Zsigmond* gyászbeszédének retorikai fordulatai (116–27) ezt a gondolatot hangsúlyozzák: Ady Endre korának vátesze, szellemi vezére volt. – A nem hagyományos szerkezet és kulturális háttér összefüggéseinek megértése nehézséget jelenthet a gyakorlatlan elemzők számára *Makay Ida* szövegében (127–37). Az írásmű nyelvi és asszociációs „háttértartományát” Wacha szerint azért nehéz felismerni, mert a vereszerű szövegszerkezetben költői eszközök (sejtető képek, más szövegekre mutató utalások, jelzős szerkezetekbe foglalt ellentétek, párhuzamok, különleges logikai kapcsolatok) sokféle gondolatársításra adnak lehetőséget.

A szövegelemzésekhez kapcsolódó lábjegyzetek önmagukban is érdekesek. Azért fontosak, mert például a hangsúly, hanglejtés és szünettartás többféle jó megoldásának lehetőségeire hívják fel az olvasó figyelmét.

Első látásra túl bonyolultnak tűnik a szövegelemzésekben használt jelölések értelmezése, figyelembe vétele. (Feloldásuk az 51. oldalon található.) A hangsúly helyére, a szünetekre és a kapcsolásra utaló jelek segítségével mintát kap az olvasó az adott szöveg hangosításának ideális megoldásához. Tapasztalataink szerint a beszéd „kottázásának” ez az egyszerű módszere elősegíti az írott szövegek hangzásának tervezését. Nem nehéz megtanulni ennek a jelölési formának az elsajátítását.

Az Összegezés helyett (146–54) című összefoglalás megszívlelendő gondolatai:

Nem szerencsés a versenyszövegeket szinte az unalomig gyakorolni beható elemzés nélkül. Így ugyanis félő, hogy az értelmezés hibái is rögzülnek.

A szövegelemzésben törekedni kell a komplex vizsgálatra. A nyelvi érzékenységen kívül szükség van az elemző retorikai, esztétikai, képzőművészeti, zenei ismereteinek mozgósítására is.

Ha olyan szöveggel van dolgunk, amely „szájra-fülre” fogalmazódott meg, akkor azt is el kell gondolnunk, hogy a szerző felolvasásában vajon miként szólalna meg a szöveg. (A jól szerkesztett, „fülnek is szóló” szöveg általában könnyebben mondható, mint a csak olvasásra szánt írásmű.) Érdekes, hogy a gyakorlott fogalmazó úgy tudja legjobban ellenőrizni írásának tartalmi egyértelműségét, hogy hangosan felolvassa magának. Ahol a felolvasásban megbicsaklik a hang, ott valószínűen a gondolatok folyamatossága sérült.

Segítené a szövegértést, a felolvasásra szánt szövegek elemzését, ha a diákok alaposabb retorikai képzésben részesülnek. Sok még a pedagógusok és szülők teendője a beszédnevelés más területein is, például a gyermekek szókincsének gyarapításában, a különböző kommunikációs helyzetek gyakoroltatásában.

A Kazinczy-versenyek tapasztalatai döbentették rá az 1970-es években a beszédkutatás szakembereit arra, hogy a beszédnevelésben „nemcsak az iskolai oktatásnak lennének hatalmas feladatai, hanem a tudományos kutatásnak is. [Mert...] nyelvészeti kutatásunk még mindig eléggé adós a spontán beszélt nyelvek és az elmondásra szánt művek nyelvének, nyelvhasználatának, főleg mondat- és szövegszerkezetének vizsgálatával” (149).

A kötetet másfél oldal terjedelmű bibliográfia zárja (155–6).

Wacha Imre új könyvében a szövegelemzések és a hozzájuk kapcsolódó tanácsok azt a fő célt szolgálják, hogy elősegítsék beszédkultúránk gazdagítását. Leírt szövegek tolmácsolásakor a Kazinczy-versenyek szereplőinek és a közélet különböző szintjein megszólalóknak egyaránt komolyan kellene venniük a szerzőnek ezt az útmutatását: „[A hallgatóról, a címzettől] soha nem szabad meg-

feledkezni. Nem *szépen* kell megszólaltatni a leírt gondolatokat, hanem *okosan* [értelmesen], úgy, hogy azok ne csak a hallgató füléhez jussanak el, hanem [...] tudatához és a szívéhez, az elméjéhez és a lelkéhez is” (154).

SZAKIRODALOM

- Posgay Ildikó 2007. Szerkesztői előszó. In: Posgay Ildikó–Domonkosi Ágnes–Lanstyák István (szerk.): *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről*. Tinta Kiadó, Budapest, 7.
- Nádasdy Ádám 2006. A nyelvészet és területei. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 15–16 és 19–20.
- Sándor Klára 2006. Nyelvtervezés, nyelvpolitika, nyelvművelés. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 980–87.
- Wacha Imre 2010. *Igényesen magyarul. A helyes magyar kiejtés kézikönyve*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010. (Ismerteti: Pesti Magyar Nyelv 2011: 351–55.)

Pesti János